žehnanie - Heinz-Mohr: v umení aj v praxi sa rozlišovali dva spôsoby žehnania: latinský spôsob, pri ktorom bol palec, ukazovák a prostredník sú vystreté, zatiaľ čo ostatné prsty sú ohnuté dovnútra; pri gréckej forme požehnania sú ukazovák, prostredník a malíček vystreté, zatiaľ čo palec a prstenník sú ohnuté a dotýkajú sa; ďalšou formou je žehnanie vystretým ukazovákom a prostredníkom, vtedy sú palec, prstenník a malíček spojené; v ďalšej podobe sa žehná natiahnutým ukazovákom a malíčkom, potom sa vzájomne dotýkajú palec, prostredník a prstenník zahnutí dovnútra; pozri *svätenie, gesto*

- dva prsty v tvare V od dávnych čias boli gestom použitým na zaplašenie zlých duchov; v kresťanstve (pri žehnaní) ako symbol jednoty viery a moci

G. Bellini: Žehnajúci Kristus (1460)

A. da Messina: Žehnajúci Kristus (1465)

Pierre Subleyras: Benedikt XIV. (18.st.)

žehnanie ratolestí - bolo súčasťou liturgických osláv *Kvetnej nedele*; nakoľko palmy a olivovníky boli k dispozícii iba v južnom zemepisnom pásme, v chladnejších oblastiach ich nahradili iné zelené a kvitnúce ratolesti, v strednej Európe a u nás sa zaužíval obyčaj posväcovať bahniatka - kvety vŕby rakytovej, ktorá kvitne skoro na jar ako prvá z našich vŕb; počiatky tejto tradície siahajú až do staroveku; v *Babylonii* vystupovala *palma* ako *strom života*, v Egypte nosili palmové ratolesti, symboly života, nádeje a víťazstva, na čele svadobných sprievodov; v starovekom Grécku a Ríme sa vetvám pripisovala zvláštna magická sila; okolo príbytkov sa vysádzali určité druhy stromov, ktoré mali odvrátiť nešťastie, chrániť dom, dvor a polia pred pôsobením zlých duchov; zvláštne postavenie medzi stromami mali palma a *olivovník*

-ľudová viera zeleným ratolestiam prisudzovala magický účinok; nakoľko sa cirkvi nepodarilo pohanské zvyky vykynožiť, prijala ich do kresťanského kultu; cirkevný otec *Augustín z Hippo Regia* (✞430) odporúčal palmových a olivových ratolestí, ktoré boli znamením chválorečenia a obrazom víťazstva Krista nad mocou diabolskou a nad vládou smrti; o svätení ratolestí píše cirkevný otec *Hieronymus* (✞420), pápež *Gregor Veľký* (✞604), dosvedčuje ho *sakramentár* z Bobbia z poloviny 8.st.; posväcovanie olivových a palmových ratolestí alebo iných zelených vetvičiek sa konalo pred omšou vo fialových rúchach (symbol mučeníctva), a to modlitbami, kropením svätenou vodou a okiadzaním; očakávaný účinok však už nemal byť spájaný s ratolesťami, ale s cirkevným žehnaním; takto posvätené ratolesti rozdával kňaz veriacim, ktorí si ich po skončení bohoslužieb odnášali domov; niekedy ich dostávali z rúk kňaza iba predstavitelia obce, prostí veriaci prinášali halúzky sami a odovzdávali ich na požehnanie

-viera v magickú silu posvätených ratolestí bola veľmi silná a udržala sa až do 20.st.; ako liek proti chorobám sa konzumovali púčiky a výhonky posvätených vetvičiek, v tvare krížov sa zapichovali do polí, aby chránili proti škodcom, pálili sa, aby chránili pred búrkou, bleskom a ľadovcom; v domoch sa upevňovali na *krucifixy* ako prostriedok proti škodcom na zelenine, líškam ohrozujúcim hydinu a pod.; púčiky a výhonky posvätených zelených ratolestí sa konzumovali, čím sa malo predchádzať chorobám; popol zo spálených posvätených vetvičiek sa o rok používal na *Popolcovú stredu*, ktorou končia *fašiangy* a začína sa *pôst*; *Kvetná nedeľa* sa spájala s radom magických príkazov a zákazov; existovali celé zaklínacie knihy, nazvané podľa mena svätca; ľudia si museli na omšu zobrať niečo nové, aby po celý rok kvitli (zdravie, úspech); gazdinky nesmeli piecť, lebo by sa v sade zapiekli kvety a stromy by nedali úrodu; naproti tomu sa zelenými ratolesťami vymetali z domov neresť

želatína - odfarbený a prečistený *glej*; pre svoju pružnosť používaná v *grafike*, ďalej v *sochárstve* na prípravu pružných odlievacích foriem (pozri *forma želatínová*), ktoré umožňujú menší počet škár ako *formy dielcovej*; pozri *odlievanie vosku, hydrotypia*

želatínová forma - používaná pri odlievaní nie veľmi rozmerných ale pritom členených diel; pozri *želatína, glej*; *odlievanie vosku*

želatínový roztok - používaný na impregnáciu *podložky* pre *temperovú maľbu*, ako súčasť *podkladu emulzného* pre *olejomaľbu* ap.; zloženie: 1 l vody, 50 g potravinárskej želatíny (alebo 6 dkg gleja) rozpustenej v teplom vodnom kúpeli; porovnaj *glejový roztok, glej želatínový*

železitá červeň - *červeň benátska*

železité farby - *farby železité*

železná doba - *doba železná*

železničiari, železnice - pozri *Katarína Alexandrijská*

tzv. **železný kvet -** vláknitý *aragonit*; zrejme *vřídlovec*, ktorý uvádza Täubler

železný vek ľudstva - tretí z *vekov ľudstva*: vek pred *potopou* (*Ovídius*); podľa *Hesioda* vek „súčasnosti“ plný súženia, chtivosti, zášti; *železo* vynájdené ľudstvu pre skazu > výjavy s vojakmi, ktorí páchajú násilie na bezbranných ženách a deťoch, alebo sa pripravujú zabiť postavu korunovanou vencom z *vavrínu* (pozri *vavrínový veniec*); ďalší bojovník plieni chrám a odnáša posvätné nádoby; na pozadí horí mesto

T. Verhaecht: Železný vek ľudstva (koniec 1500)

železo - www: historický termín *abfeil* pozri *odlievanie kovu, kováčstvo umelecké; bronz; bronz hliníkový; Kelti*

Baleka: najrozšírenejší ťažký *kov*, získavaný tavením železných rud; čisté železo je lesklé, biele, ťažné, kujné a nie veľmi tvrdé, taje pri teplote 1528°C; v *sochárstve* sa však nepoužíva čisté, ale v zlúčeninách s rôznymi vlastnosťami; spracováva sa tiež na *oceľ*, t.j. na železo s obsahom uhlíka iba 1,7%, bez nečistôt a kujné, ktorého vlastnosti sú ovplyvňované prvkami, napr. chrómom, niklom, kremíkom; oceľ nachádza značné uplatnenie v modernom sochárstve, menovite ako *cortenová oceľ*; najstaršie nálezy výroby železa sú kladené do *Egypta* 5.tis.pr.Kr.; tavenie rúd je doložené v *Babylónii* okolo 2.tis.pr.Kr., v strednej Európe však až okolo 500 pr.Kr. v *dobe železnej*; po vytavení sa kov spracováva liatím a *cizelovaním* alebo *tepaním* a *kovaním* za horúca i studena ako kujné železo; pre *liatie* do foriem je zvlášť určená *liatina* (*liate železo*) s vyšším obsahom uhlíka; nevýhodou železa je malá odolnosť voči poveternostným vplyvom, ktorú je možné zvýšiť zušľachtením pomocou prísad (napr. *ocel*e), ktorými je možné ovplyvniť aj iné vlastnosti dôležité z hľadiska výtvarného výrazu, napr. vzhľad, zafarbenie, hladkosť, lesk a *leštiteľnosť*; prednosťou železa je jeho ťažnosť a poddajnosť; kované a tepané železo bolo v sochárstve trvale, avšak v rôznej miere používané od *praveku*; v *novoveku* zväčšili možnosti jeho použitia nové technológie, montáž šraubovaním, nitovaním, zváraním, lisovaním apod.; železo je materiálom používaným aj súčasným sochárstvom, ktoré s ním spája rôzne významové zložky *diela*; napríklad nepoddajnosť a zemitosť u kovanej a zváranej *personifikácie* Katalánska; ničivosť techniky naopak predstavuje motív železného puzdra atómovej bomby; s železom pracovali napr. G. Gargalo, P. Picasso, B. Lardera, N. Gabo, D. Džamonja, W. Bodmer, R. Cornelissen, M. Chirino, V. Škoda

Biedermann v súvislosti s heslom *škorpión:* v *astrológii* je Škorpión ôsmim znamením *zverokruhu*; jeho hlavnou hviezdou je červený Antares (Anti-Mars); znamenie ovláda *Mars*, jeho farbou je červená, *drahokamom ametyst* a *kovom* železo; pozri *Tubal-Kain*

www v súvislosti s heslom *farby Egypťanov*: ako zelená farba slúžili rôzne zmesi oxidov *medi* a železa s *kremeňom* a *vápencom*; najčastejšie sa ako ich základ používal zelený minerál *chryzokol* $Cu_4H_4[(OH)_8/Si_4O_{10}]$; jeho chemický vzorec sa niekedy uvádza aj vo forme $uSiO_3 . nH_2O + Cu_2CO3(OH)^2 + CuCO_3(OH)^2$, alebo *malachit*

Čisté železo

železo liate - *liatina*

železobetón - vystužený *betón*; betónové stavivo (pozri *stavebný materiál*) s oceľovou výstužou; pozri *skeletová stavba, škrupinová konštrukcia, fasáda zavesená/curtain wall, hríbový strop, klenba (Dudák)*; *mrakodrap*

Želibská Jana - (*1941); najvýraznejšia predstaviteľka slovenského umenia v oblasti *inštalácií, performance, akcií* a *video umenia*; svoje diela a projekty začala realizovať v druhej polovici 60.rokov; spochybňuje zaužívané predstavy nazerania a zobrazovania, prekračuje hranice tabuizovaných tém; vo svojich dielach spája viaceré druhy umenia – obraz, akciu, hudbu, zvuk; celú jej tvorbu sprevádza rodová problematika, *erotika*, ale najmä intimita ženy a obnaženosť tela, ktorá so sebou celkom samozrejme prináša i obnaženosť psychickú; v polohe *body-artu* sa ústrednými témami jej tvorby stali osobné - neosobné príbehy; druhú polohu jej tvorby tvorí eko-art a *earth-art;* začiatkom 70.rokov vykázaná normalizačnými strážcami čistoty *socialistického realizmu* z výstavných sení; napriek zákazu tvorila ďalej, organizovala rôzne akcie, ktoré dokumentovala fotografiami; napríklad „Malú módnu prehliadku“ vo svojom byte, dekorovanom erotickými fotografiami; navrhla kolekciu šiat, v ktorých sa vtipne pohrávala so symbolmi ženskosti, kolekciu šperkov a pre pozvaných hostí urobila módnu prehliadku; tvorila v prírode, v ktorej objavovala iným očiam neviditeľné obrazy; po pádu režimu v 1989 sa venovala predovšetkým *videoartu;* pozri *slovenskí maliari, slovenskí grafici, slovenskí umelci*

http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.G_5414
http://www.webumenia.sk/autor/12212

J. Želibská: Na brehu jazera (1977)

J. Želibská: Príhoda na brehu jazera II. (1977)

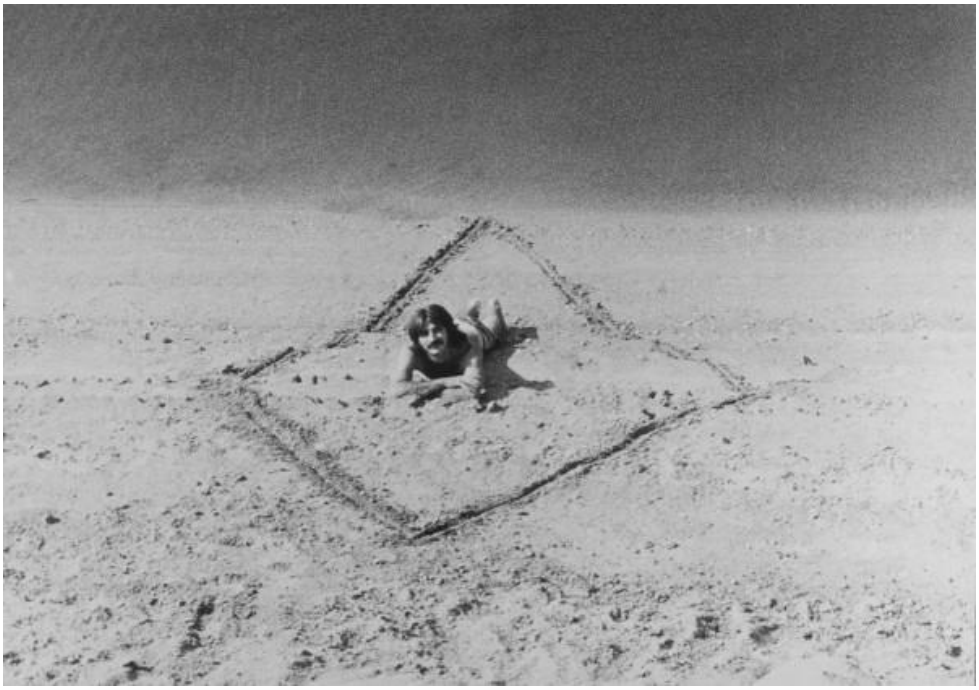

J. Želibská: Príhoda na brehu jazera (akcia v krajine, 1977)

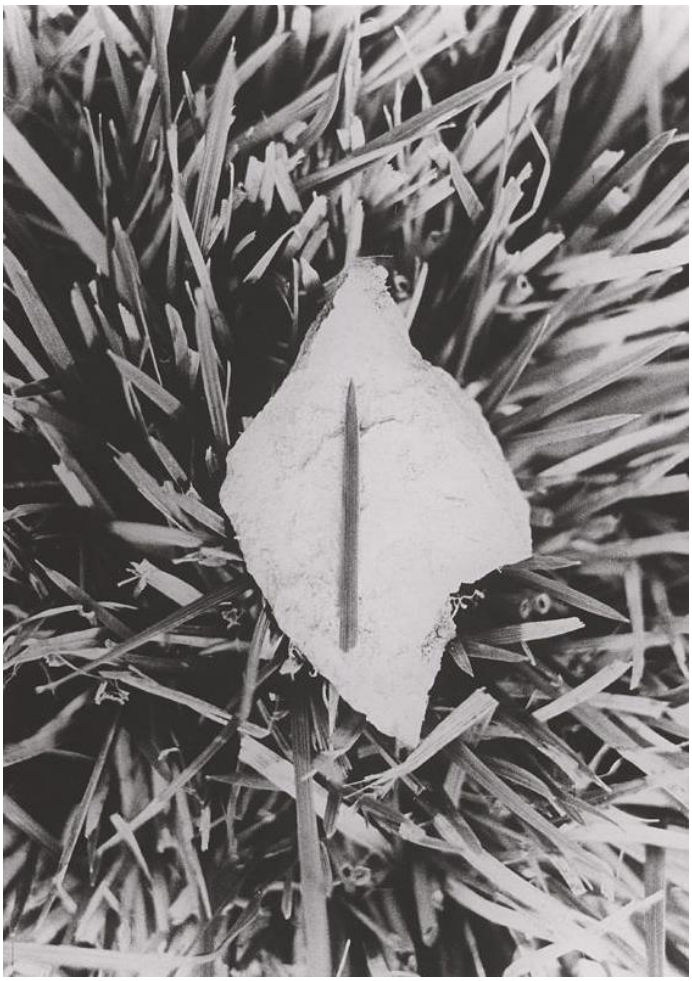

J. Želibská: Kus zeme (kombinovaná technika, prírodniny, 1974)

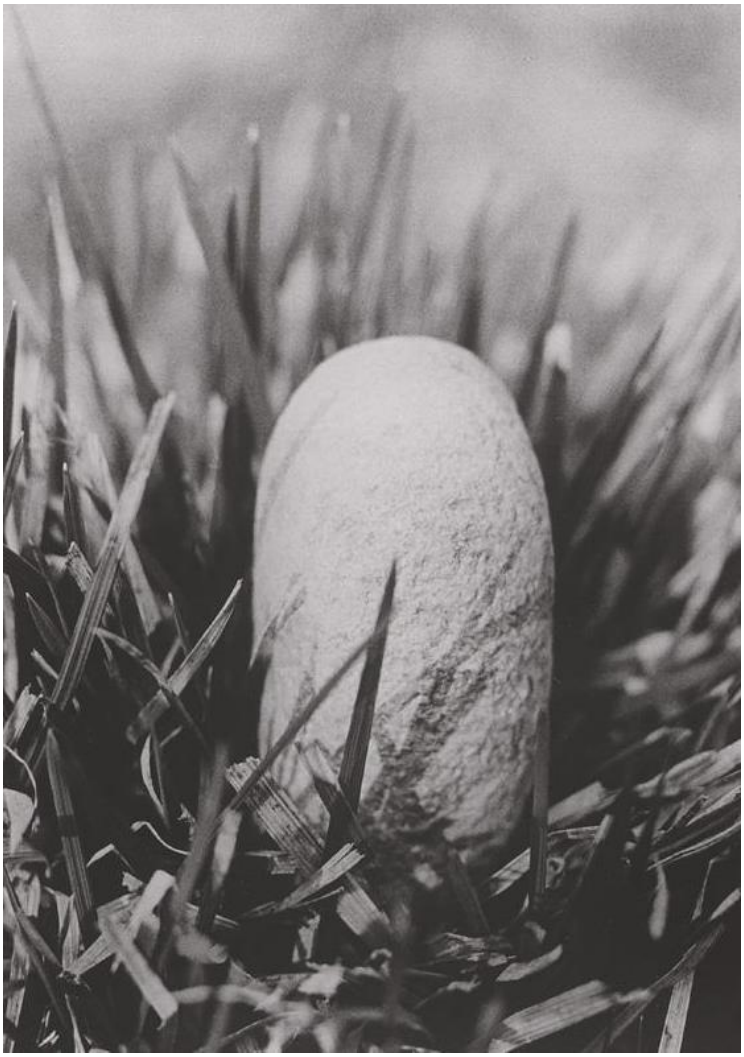

J. Želibská: Kus zeme III. (kombinovaná technika, prírodniny, 1974)

J. Želibská: Rozdvojený priestor (1981)

J. Želibská: Dve sestry (inštalácia, 1999)

J. Želibská: Ona (1967)

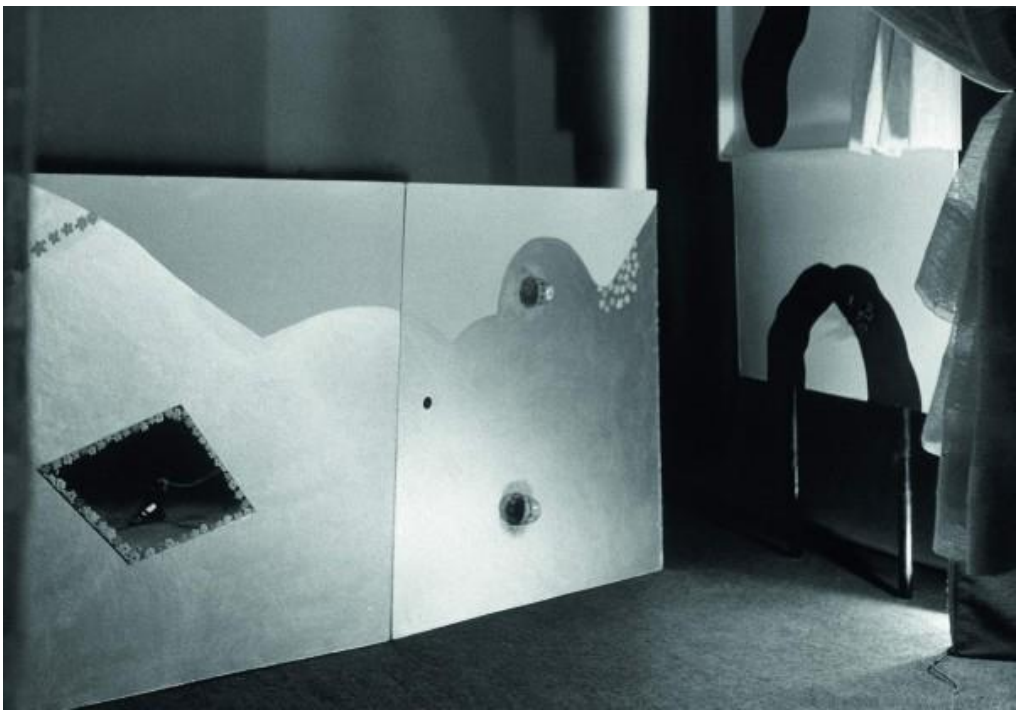

J. Želibská: Možnosť odkrývania (environment, 1967)

J. Želibská: INRI (1967)

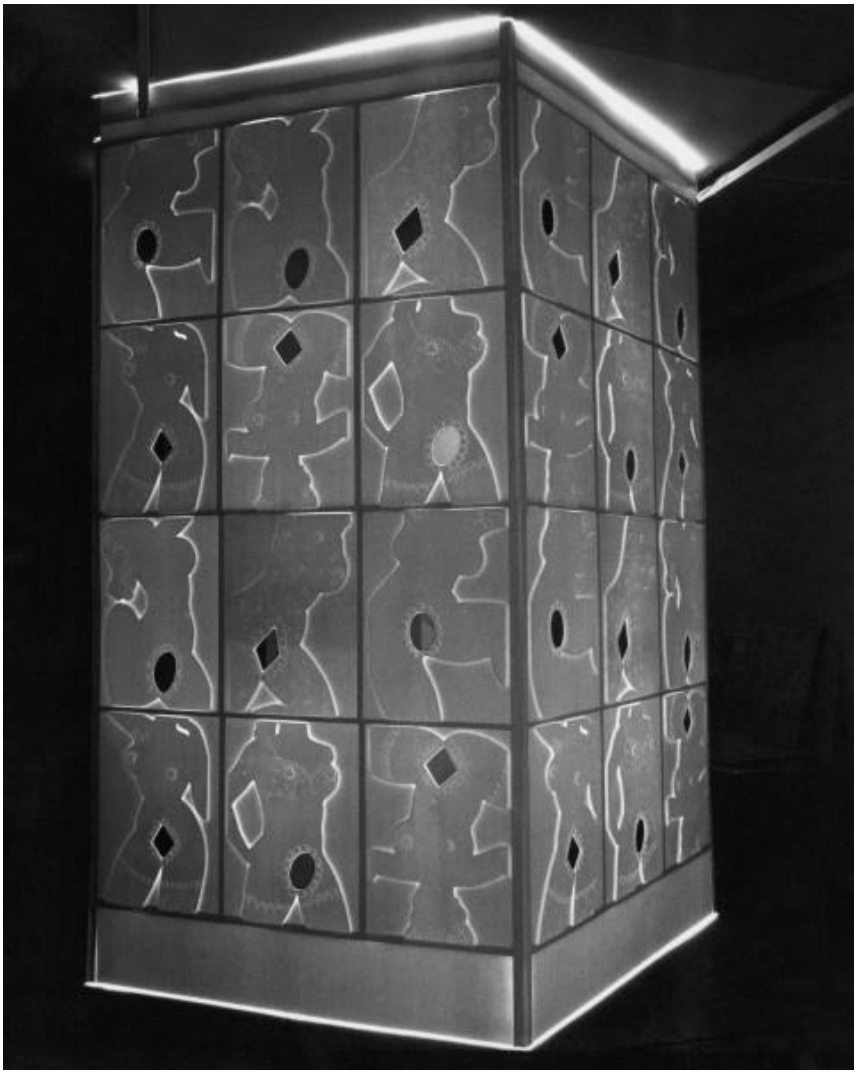

J. Želibská: Kandarya-Mahadeva (detail, environment, 1969)

J. Želibská: Snúbenie jari (happening v Dolných Orešanoch, 1970)

J. Želibská: Posledné kŕmenie (inštalácia, kombinovaná technika, 1992)

J. Želibská: Sestry I. (videoinštalácia, záber z videa, 1999)

J. Želibská: Svetelné body 3 (svetelný objekt, bodyart, 1980)

J. Želibská, Ivica Ozábalová: Morský pozdrav (akcia na ostrove Sv. Štefana, Čierna Hora, 1970)

Želibský Ján - (✞1997); slovenský maliar a pedagóg, otec *Jany Želibskej* a manžel Márie Želibskej; popredný predstaviteľ umeleckej generácie nastupujúcej v druhej polovici 30.rokov 20.st., ktorých tvorba sa po prevalení avantgardných -izmov ustálila na klasickejšom, syntetizujúcejšom spôsobe maľby; jeho maľba vyšla z *postimpresionistických* tendencií nowakovského ladenia a cez experimentovanie s rôznymi formálnymi výdobytkami *moderny* postupne prechádzala k vlastnému spôsobu maľby; medzníkom v maliarovej tvorbe bola výstava *C. Majerníka* v Prahe v roku 1935, ktorá podnietila jeho záujem o domáci, slovenský sujet, následkom čoho vytvoril celý rad žánrovo ladených klasických obrazov s dobromyseľnou ironiou a grotesknosťou; v jeho tvorbe dominoval návrat k detskej, resp. ľudovej, kresbe v snahe o čo najväčšiu bezprostrednosť; toto milieu v jeho tvorbe vystriedal mestský žáner; vznikali obrazy s námetmi z každodenného života obyvateľov mesta, ale bez sociálnej kritiky; pozri *Jánošík, vojna, Druhá svetová vojna, fujara, sorela; slovenskí maliari*

http://www.webumenia.sk/autor/12214
http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_13239
http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_880

http://www.webumenia.sk/web/guest/search/-/simpleSearch//query=au%3A%22J%C3%A1n+%C5%BDelibsk%C3%BD%22

J. Želibský: Mŕtvy akrobat (gvaš, 1937)

J. Želibský: Figurálna kompozícia (sépia, pero, štetec, 1937)

J. Želibský: Bujak (gvaš, 1937)

J. Želibský: Kamelot (akvarel, gvaš, 1944)

J. Želibský: Predavač novín (gvaš, 1943)

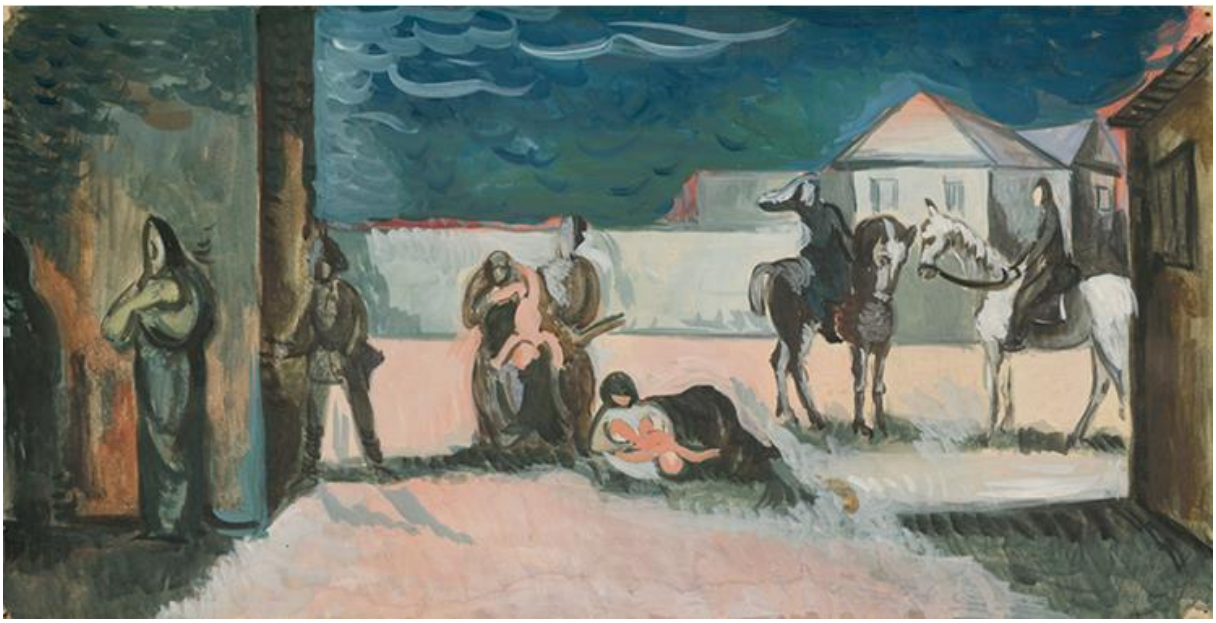

J. Želibský: Vraždenie (gvaš, okolo 1941)

J. Želibský: Po nálete I. (akvarel, gvaš, 1945)

J. Želibský: Po nálete II. (akvarel, gvaš, 1945)

J. Želibský: Vo vlaku (gvaš, 1947-1948)

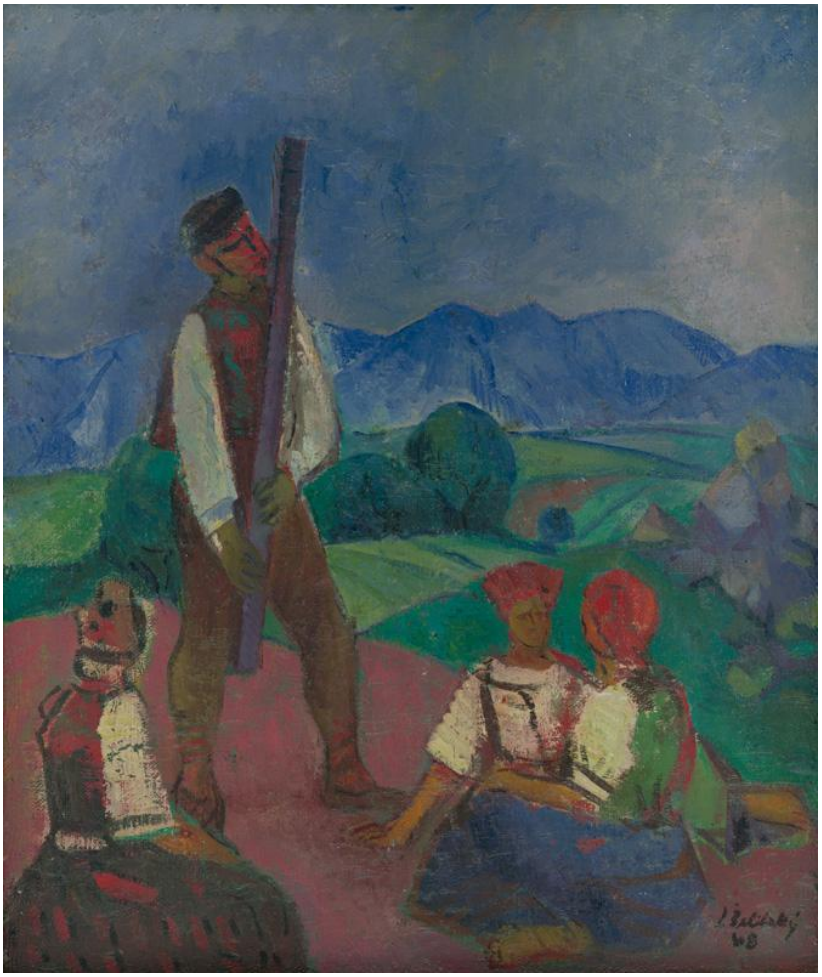

J. Želibský: Pieseň (1948)

J. Želibský: Pieseň (1948)

J. Želibský: Dedinská procesia (1941)

J. Želibský: Poplach (1939)

J. Želibský: Chytený Jánošík

J. Želibský: Strečno (1954)

J. Želibský: Prievoz pri Strečne (1954)

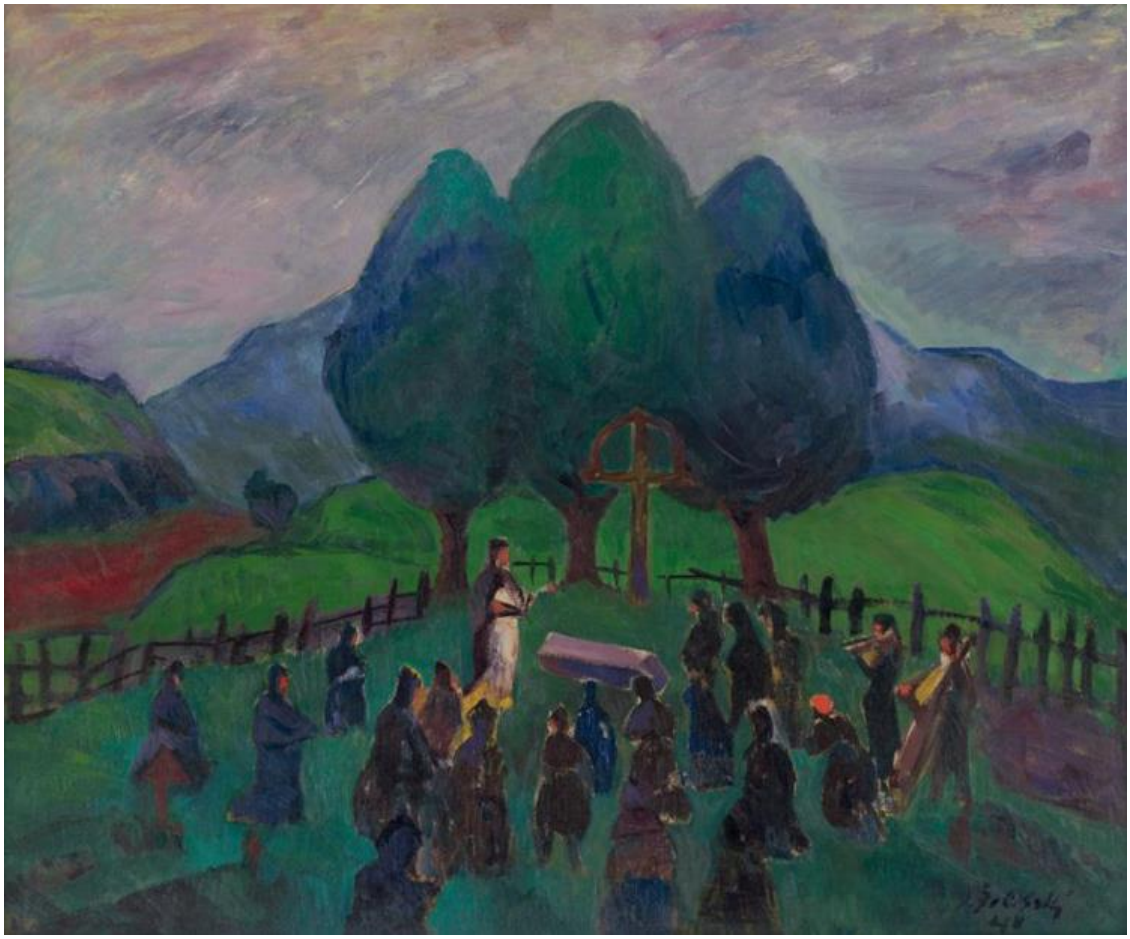

J. Želibský: Pohreb v Heľpe (1948)

J. Želibský: Muž so sviečkou

J. Želibský: Lisovanie konopného oleja (1942)

J. Želibský Cirkus (1941)

J. Želibský: Lúčenie (1941)

J. Želibský: Ústup do hôr (sorela, 1947-1948)

J. Želibský: Porada (sorela, 1946)

J. Želibský: Svadba na divadle (1940)

železko kletovacie - ***kletovacie železko***
železko vypaľovacie - *kauterium*; pozri *Asklépios, Asklépiova palica*
železovská skupina - podľa archeologického náleziska Železovce; kultúra staršieho *neolitu* z konca 5.tis.pr.Kr. na juhozápadnom Slovensku a Zadunajsku; typická keramika s bohatou lineárnou ornamentikou, častá štylizácia zvieracích postáv a na *zásobniciach* vzácne motívy tvárí; známe sídliská s dlhými domami; pozri *Venuša z Nových Vozokán*
želva - čes. výraz pre *korytnačku*
žena - pozri *ženský princíp; obdobia života (Heinz-Mohr); fraucimor, komnata, budoár, hárem, gynaikeion, esrat naschim; bosorky/strigy/čarodejnice (Beliana); bohyňa, bohynka; harpya (Wensleydalová); Eset, Pandora, Hypsipylé, Amazonky, Juno; žena matka; Kaaba; Layma/Lama Drukpa Kuenlay (www); Kóhe-núr/Koh-i-Noor; Umai; E. de Morgan; K. Utagawa; M. Duras*

http://it.wikipedia.org/wiki/Donna
http://hu.wikipedia.org/wiki/N%C5%91
http://bn.wikipedia.org/wiki/%E0%A6%A8%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A7%80
http://deligent.livejournal.com/1453476.html
http://www.theabsolute.net/misogyny/matheol.html

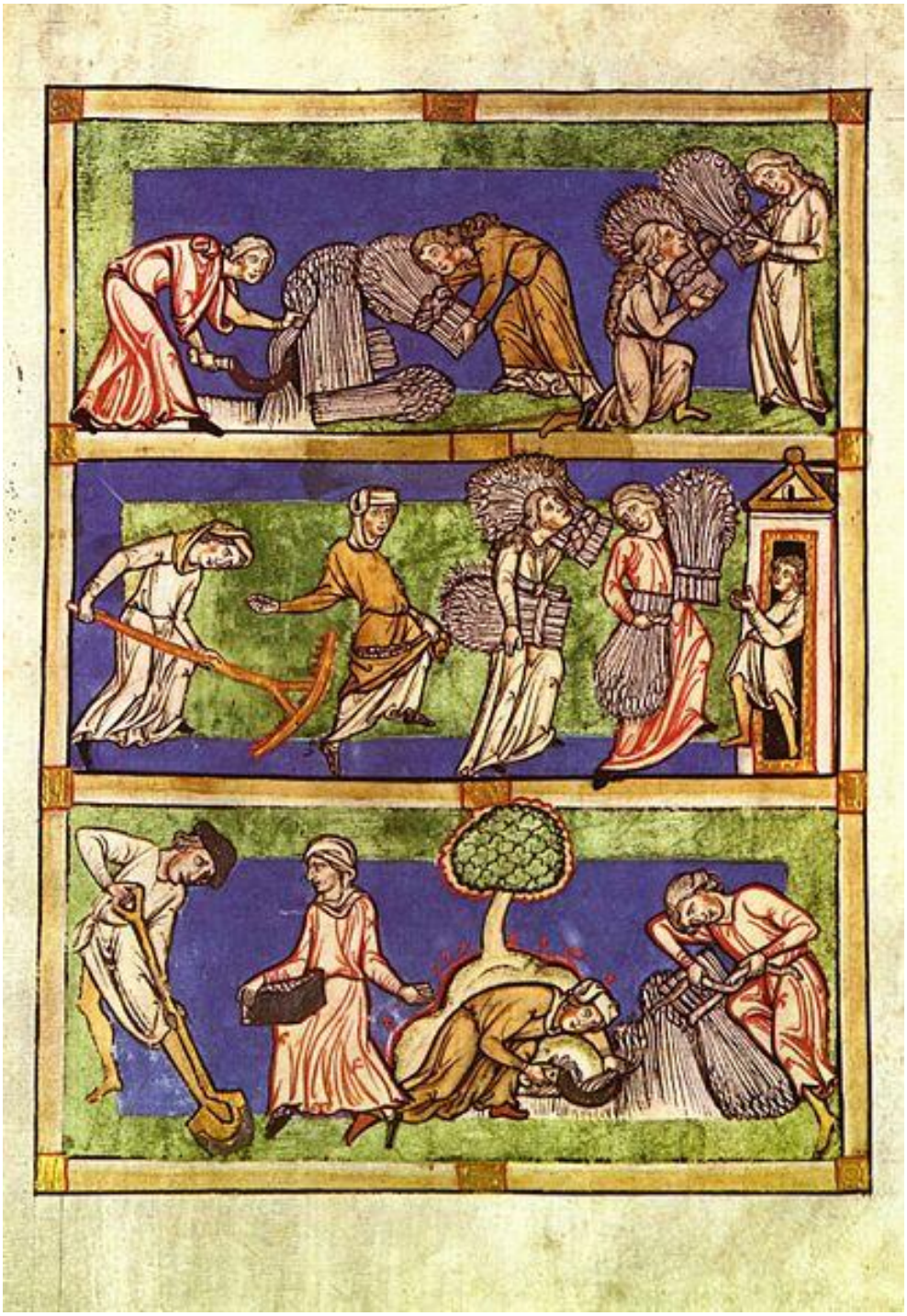

Alegória troch období života ženy - panny, vdovy, vydatej ženy (fragment ilustrácie z rukopisu „Speculum virginum“, 13.st.)

M. Wolgemut: Diabol a žena na koni (Norimberská kronika, 1493)

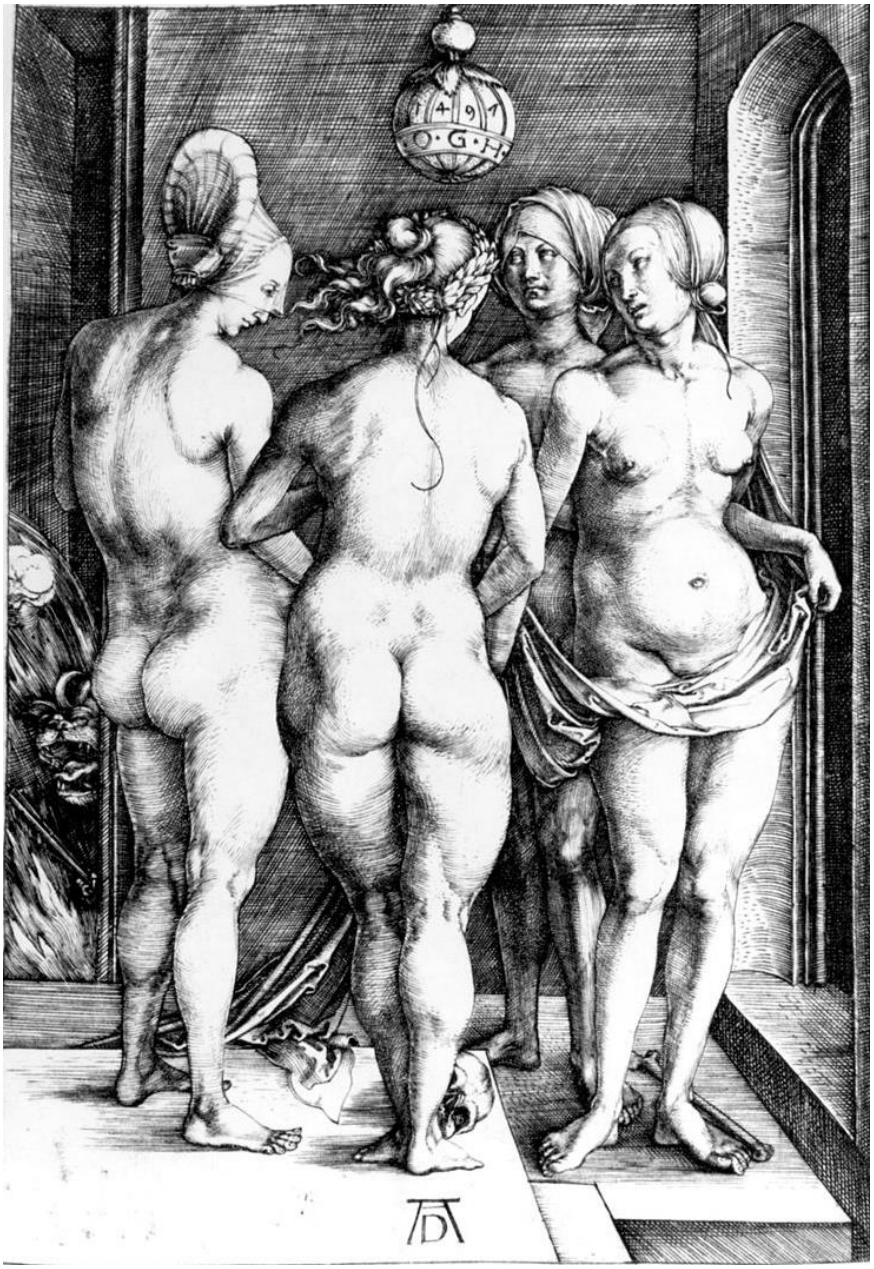

A. Dürer: Štyri nahé ženy alebo Štyri čarodejnice (medirytina, 1497)

D. Hopfer: Vojak a žena (15.st.)
D. Hopfer: Vojak a žena (15.st.)

Z. Dolendo podľa Karel van Mandera I: Ženy (rytina, zo série Právo vládnuť svetu, 1595-1596)

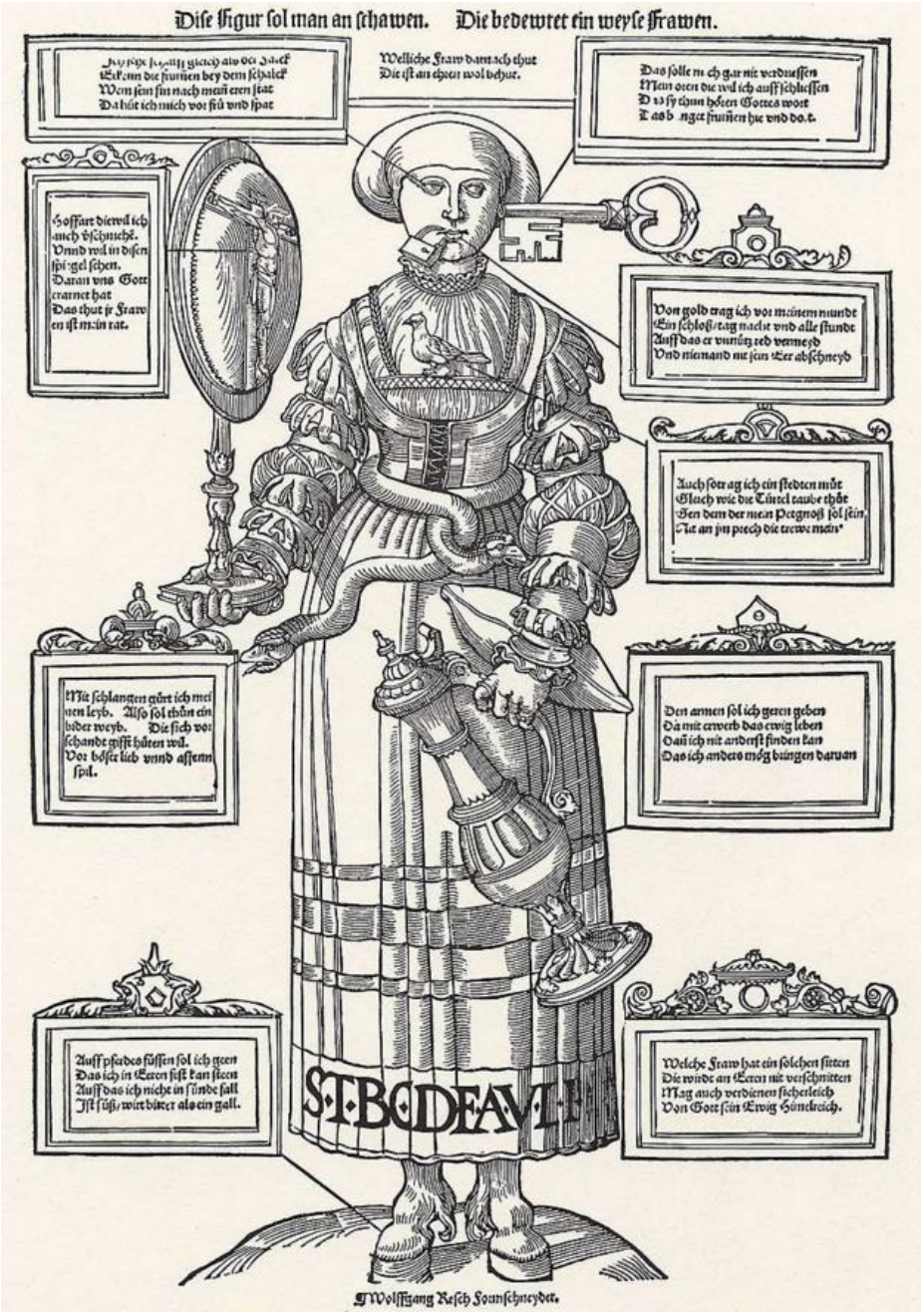

A. von Worms Woensam: Alegória múdrej ženy (drevoryt, 1525)

E. Munch: Tri štádia ženy (1911-1916)

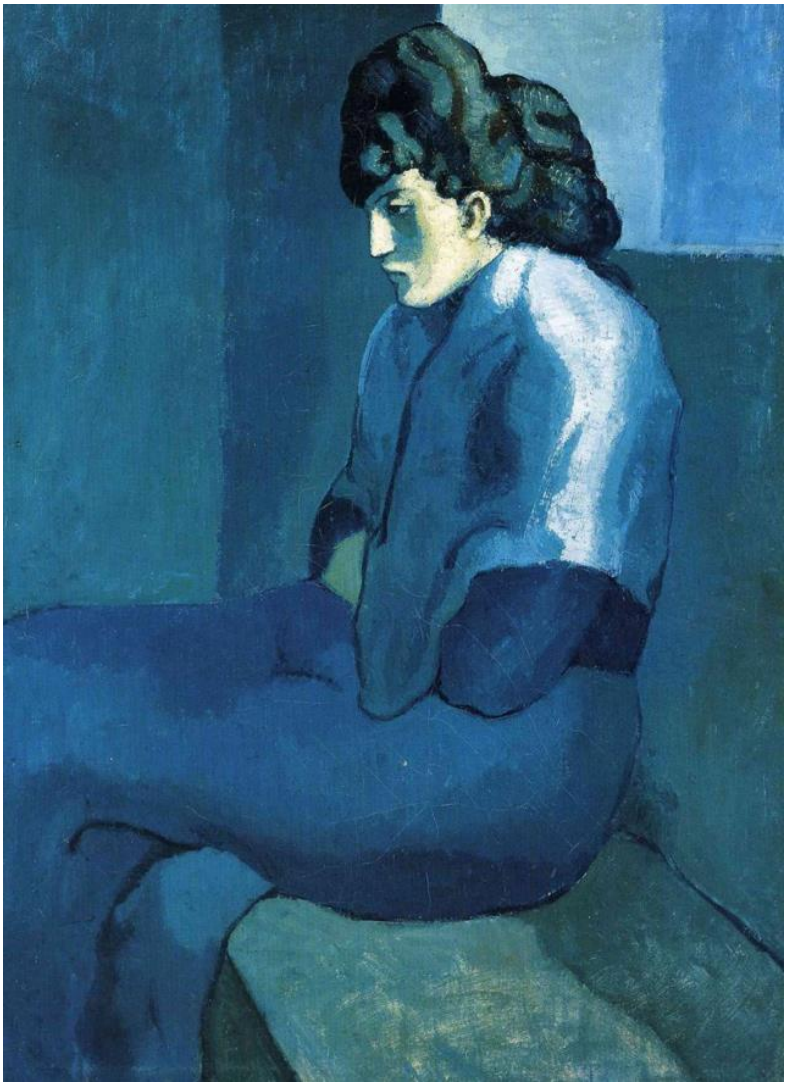

P. Picasso: Melancholická žena (1902)

E. Nevan: Odpočívajúce ženy (1938)

F. Botero: Žena so zrkadlom (Plaza de Colón, Madrid, 1987)

Žena a drak - ***Žena odetá do slnka***
Žena apokalyptická - ***Apokalyptická žena***
Žena bojovníčka - ***Shieldmaiden***
žena Hadia - ***Hadia žena***
Žena hriešnica - 1.epizóda známa ako *Ježiš v dome farizeja Šimona*; príbeh z *Lukášovho evanjelia* o hriešnej žene, ktorá v dome *farizeja* Šimona slzami zmáčala a vlasmi utierala Ježišove nohy; stotožňovaná s *Máriou Magdalénou*; pozri *Ukrižovanie, Snímanie z kríža*, *Pohreb Krista/Ukladanie do hrobu*
2.žena z príbehu *Ježiš a Samaritánka*

J. P. Saenredam podľa H. Goltziusa: Cudzoložnica (rytina zo série Slávne ženy Nového zákona, 16.-17.st.)

žena kanaánska - pozri *Kanaánka*
„žena krásna“ - pozri *„ženy krásne“*
žena matka - pozri *matka*
Žena na slnku vzdoruje drakovi - deviaty grafický list *Apokalypsy Dürerovej*, tematicky zodpovedajúci *Žene odetej do slnka/Apokalyptickej žene* (*Zjavenie Jána 12,1-14*)

A. Dürer: Žena na slnku vzdoruje drakovi (drevoryt, 1496-1498)